

ПЕДАГОГІЧНІ МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ТИПОЛОГІЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Халіда Бахтіярова,

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри філософії та педагогіки Національного транспортного університету, Київ, Україна
<http://orcid.org/0000-0001-8274-9581>

Анотація. У статті подано узагальнений досвід переходу на дистанційне, зокрема змішане навчання в умовах війни росії з Україною. Розглядається підхід до типології моделей змішаного навчання, які можуть бути реалізовані на різних рівнях: навчального плану, навчального предмета, розділу або теми (у межах навчального предмета). Дано наукову характеристику найбільш розповсюджених моделей змішаного навчання, які можуть бути використані у професійній освіті.

Ключові слова: змішане навчання, моделі навчання, blended-learning, професійна підготовка.

PEDAGOGICAL MODELS OF BLENDED LEARNING: TYPOLOGY, EFFICIENCY, CONDITIONS OF IMPLEMENTATION

Khalida Bakhtiyarova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Philosophy and Pedagogy National Transport University, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article presents a generalized experience of the transition to distance, in particular, mixed education in the conditions of the war between Russia and Ukraine. An approach to the typology of blended learning models is considered, which can be implemented at different levels: curriculum, subject, section or topic (within the subject). The scientific characteristics of the most widespread models of blended learning, which can be used in professional education, are given.

Keywords: blended learning, learning models, blended-learning, professional training.

Система вищої освіти України, як і решта сфер життя країни, зазнала серйозних втрат і руйнувань внаслідок воєнної агресії, яку розпочала росія. Ускладнювала цей процес і нещодавня пандемія COVID-19, коли освіта України опинилася в дуже складних ситуаціях: на перший план вийшли питання створення безпечного середовища і запровадження дистанційного формату навчання. Необхідність освоєння великих обсягів інформації, тимчасові обмеження, застосування нових методик навчання потребували нових підходів у організації навчання. Не минула ця проблема й систему професійного навчання.

У зв'язку із запровадженням нових державних освітніх стандартів, інформатизацією освітнього процесу у закладах ЗВО, посиленням ролі самостійної роботи здобувачів освіти, вдосконаленням системи професійної педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання виявилось неможливим без запровадження нових технологій навчання, інтернету, e-learning, online-навчання.

Разом з тим практика викладання доводила, що на основі онлайн-навчання можна вирішити лише обмежену кількість освітніх завдань при обмеженому рівні якості. У цьому

контексті генеральною лінією розвитку всіх рівнів освіти дедалі більше бачиться змішане навчання, що поєднує у собі переваги традиційного та дистанційного освітнього процесу. Подібні акценти протягом останніх часів звучали в публічних виступах Генерального секретаря ООН А. Гуттериша, рекомендацій Міністерства освіти та науки України, в інших урядових документах щодо переорієнтації освіти України на змішану форму навчання, що має для сучасного розвитку системи освіти як загалом, так і для локального освітнього процесу, добрі перспективи. (5.7.8).

Уперше на питання змішаного навчання звернули увагу закордонні вчені, а саме Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2012), Stracke, E. (2007) та інші, згодом і вітчизняні дослідники Бугайчук, К. Л. (2016), Касьян, С. П. (2021), Ткачук, Г. В. (2017) долучилися до розгляду методологічних питань змішаного навчання. Проблемами теорії та практики змішаного навчання займалися науковці Биков, В. Ю. (2013), Кухаренко, В. М. (2021), Шандра, Н. А., Юзик, О. П., & Зленко, Н. М. (2021); використанню змішаного навчання у вищій освіті присвячені наукові розвідки Кобися, А. П. (2017), Триус, Ю. В., & Герасименко, І. В. (2012); Tsiuniak, O., & Rozlutska, N. (2021) й ін. У наукових напрацюваннях цих та інших дослідників доводиться, що вдосконалення системи професійної педагогічної підготовки здобувачів освіти неможливе без упровадження нових технологій навчання, інтернету, e-learning, систем керування навчанням, а також без підвищення рівня розвитку професійних якостей майбутніх фахівців.

Якою мірою ми до цього готові? Відповідь залежить перш за все від того, наскільки добре ми розуміємо, по-перше, що таке змішане навчання і, по-друге, який досвід накопичений в цьому напрямі. Цим базовим питанням у контексті професійної освіти присвячена дана стаття.

1). Серед розмаїття визначень змішаного навчання в педагогічній літературі, ми поділяємо думку Кухаренко В. М., яка розглядає змішане навчання як цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання при наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання (Кухаренко, 2021).

Як бачимо, термін «змішане навчання» має два принципово різних значення: «онлайн + очне» навчання і «онлайн + автономне», тобто навчання за допомогою комп'ютера без підключення.

Друге значення наближається за змістом до поняття «дистанційне навчання» до повної нерозрізненості. Щоб уникнути плутанини в рамках цієї статті ми розглядатимемо змішане навчання лише в першому його значенні, як поєднання електронного та контактного навчання («online + life»), протиставляючи його дистанційному навчанням, що реалізується за формулою «тільки онлайн».

2). В мережі Інтернет часто використовуються такі синоніми як Blended learning (змішане навчання), Technology-Mediated Instruction (навчання через технології), Web-Enhanced Instruction (веб-розширене навчання) і Mixed-Model Instruction (навчання в змішаному режимі). Крім терміну «змішане навчання» (Blended learning) для характеристики освітнього процесу, що реалізується у форматі «online + life», останнім часом все частіше використовується термін «гібридне навчання» (Hybrid learning). При цьому співвідношення даних термінів у різних джерелах трактується по-різному: або як

повні синоніми, або як альтернативні форми навчання (у разі змішаного навчання формати online і life чергуються один з одним, тоді як у разі гібридного навчання ці формати реалізуються паралельно - частина учнів присутня на занятті очно, інша частина – з використанням технологій віддаленого підключення).

3). У багатьох публікаціях, а також у більшості нормативних та інструктивно-методичних документів за умовчанням передбачається, що змішане навчання є однією певною моделлю організації освітнього процесу. У той же час, як практика переконливо показує, що в освітньому процесі формула «online + life» може бути реалізована безліччю різних способів, що мають різне призначення і мають ту чи іншу педагогічну ефективність.

4). Різноманітність можливих моделей змішаного навчання пояснюється у тим числі тим, що різні комбінації «online + life» можуть бути реалізовані на різних рівнях навчального процесу. А саме:

- на рівні навчального плану (в онлайн виводяться ті чи інші елементи освітньої програми – модулі, дисципліни, курси, факультативи, практики);
- на рівні навчального предмета (в онлайн виводяться деякі розділи або деякі етапи роботи в рамках навчального предмета);
- на рівні розділу або теми в рамках навчального предмета (різне співвідношення online/life при реалізації типових дидактичних етапів освоєння навчальної теми – вивчення нового матеріалу, закріплення, контроль);
- на рівні навчального заняття (в рамках одного заняття чергуються етапи «живого» навчання та онлайн-роботи здобувачів);
- на рівні технології навчання, жорстко не прив'язаної до класно-урочної логіки організації навчальних занять (частина етапів роботи в рамках даної технології реалізується в очному форматі, частина – у форматі онлайн).

5). В залежності від мети, умов навчання, матеріально-технічної бази закладу освіти, педагогічної доцільності, потреби здобувача освіти сьогодні є можливість обирати певні моделі змішаного навчання, які вже пройшли апробацію в різноманітних мінливих умовах. Найбільш розповсюдженими серед них є нижче зазначені моделі.

Модель «Змішаний навчальний план». Суть даної моделі полягає в наступному: в онлайн можуть бути виведені ті чи інші дисципліни загальноосвітнього циклу (що не мають пріоритетного значення для підготовки за даною професією, спеціальністю), деякі дисципліни загально-професійного циклу, що мають невеликий обсяг або спрямовані на формування ІТ-компетенцій, а також предмети на вибір та факультативи. Щодо фахово-орієнтованих дисциплін, то вони обов'язково зберігаються у просторі «живого» освітнього процесу, що вкотре підтвердив досвід реалізації дистанційного процесу в ЗВО за часів пандемія COVID-19.

Модель «Навчальне меню» (Self-blend) характеризується максимально високим ступенем індивідуалізації. У найповнішій формі реалізація цієї моделі здійснюється за формулою «будь-який студент має право вибору будь-якого навчального курсу в одному з двох форматів - life або online». Для цього необхідно забезпечити можливість одночасної реалізації кожного елемента освітньої програми у двох форматах (life/online).

Модель «Очна сесія» реалізується на основі максимально простої організаційно-дидактичної схеми: протягом навчального року (або іншого терміну навчання) проводиться кілька компактних очних сесій, тоді як решта освітнього процесу здійснюється в режимі онлайн.

Модель «Перегорнутий клас» (Flipped Classroom) називається перегорнутим саме тому, що є логічною протилежністю звичайному («пояснювальному») класу, будучи ніби дзеркальним його відображенням. В умовах реалізації моделі «Перегорнутий клас» дидактичний цикл починається у формі онлайн (самостійне вивчення здобувачами освіти нового матеріалу з використанням тих чи інших електронних ресурсів), а завершується в очному форматі (аудиторне закріплення, застосування знань та умінь, а також супутнє поточне оцінювання). У центрі уваги виявляється головний етап процесу навчання, від якого залежить якість освоєння основ професійної кваліфікації, а саме етап закріплення знань. «Перегорнутий клас» став можливим і педагогічно ефективним у той момент, коли цифрові технології змогли забезпечити подачу нового матеріалу в дидактично повноцінній формі - доступній, наглядній, варіативній.

Модель «Змішаний проект/змішане дослідження» передбачає чергування, у тій чи іншій послідовності, різних етапів навчального, навчально-виробничого, соціального чи наукового дослідження, реалізованого здобувачами у межах освітнього процесу. Це можуть бути, наприклад, індивідуальні (практико-орієнтовані, дослідницькі, творчі, рольові) проекти в рамках загальноосвітнього циклу, курсові роботи, тренінги, веб-квести у професійному навчанні. Залежно від типу, теми та конкретного змісту проекту в онлайн можуть бути винесені ті чи інші його етапи, що входять у повний життєвий цикл проекту (підготовка – «запуск» – збір інформації – розробка рішень та продуктів – презентація/захист – підсумкова рефлексія). Найбільш органічно у форматі онлайн можуть бути реалізовані такі етапи, як пошук, систематизація та аналіз інформації з проблеми, поточний контроль проміжних результатів проекту, комунікація в ході роботи над проектом за участю проектів та викладача - керівника проекту. Крім того, в онлайн може формуватися та функціонувати «зовнішній контур» проектної чи дослідницької команди – замовники, партнери, стейкхолдери, тощо.

Представлену типологію моделей змішаного навчання, безумовно, не можна сприймати як якусь догму нової, цифрової дидактики. Стрімкість змін неминуче захоплює та сприяє організації освітнього процесу, а постійне оновлення педагогічних підходів стає по суті безперервним процесом. Разом з тим, змішане навчання має багато можливостей для створення освітнього простору, в якому здобувач освіти почуває себе комфортно, фактично стає суб'єктом освітнього процесу, в залежності від мети та існуючих умов планує індивідуальну освітню траєкторію. Викладачі в змішаному навчанні стають консультантами, менеджерами освітнього процесу, надають здобувачам освіти самостійно обирати знання. Саме такі підходи дають можливість формувати майбутніх педагогів професійного навчання, які знаходяться в пошуку нових форм дистанційного навчання, ефективних моделей змішаного навчання, сучасних технологій, засобів навчання, цифрових освітніх платформ, ресурсів та новітніх сервісів.

Список посилань

Биков, В. Ю. (2013). Хмарна комп'ютерно-технологічна платформа відкритої освіти та відповідний розвиток організаційно-технологічної будови ІТ-підрозділів навчальних закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами*, (1), 81.

Бугайчук, К. Л. (2016). *Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів*. 1-18.

Зимовець, О. А. (2017). Використання технології змішаного навчання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін. *Актуальні питання сучасної інформатики*, 5, 279-283.

Касьян, С. П. (2021). Особливості відображення інформації в електронних освітніх ресурсах. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*, 16 (45), 128-139.

Кобися, А. П. (2017). Інформаційне освітнє середовище як платформа для реалізації змішаного навчання у вищих навчальних закладах. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 57, (1), 75-82.

Концепція впровадження медіа-освіти в Україні. (2016). *Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України*. <http://www.ispp.org.ua/news>.

Кухаренко, В. М. Змішане навчання. *Вебінар*. <http://www.wiziq.com/> online-class/2190095-intel-blended. (дата звернення 09.11.2021).

Міністерство освіти і науки України. (2012). *Про затвердження положення про електронні освітні ресурси: наказ (№ 1060)*. https://zakononline.com.ua/documents/show/338608_631558

Міністерство освіти і науки України. (2020). *Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchannia-bookletsreads-2.pdf>.

Спірін, О. М., Базелюк, О. В., Петренко, Л. М., Каленський, А. А. & Майборода, Л. А. (2018). *Технології дистанційного професійного навчання*. Полісся.

Ткачук, Г. В. (2017). Змішане навчання та особливості використання ротаційної моделі у навчальному процесі. *Інформаційні технології в освіті*, 4 (33), 143-156.

Триус, Ю. В., & Герасименко, І. В. (2012). Комбіноване навчання як інноваційна освітня технологія у вищій школі. *Theory and methods of e-learning*, 3, 299-308.

Шандра, Н. А., Юзик, О. П., & Зленко, Н. М. (2021). Змішане навчання у закладах вищої освіти: визначення, рівні та категорії. *GRAIL OF SCIENCE*.

Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2012). *The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. John Wiley & Sons.

Stracke, E. (2007). A road to understanding: A qualitative study into why learners drop out of a blended language learning (BLL) environment. *ReCALL*, 19(1), 57-78. <https://www.edglossary.org/blended-learning/>

Tsiuniak, O., & Rozlutska, H. (2021). Змішане навчання як інноваційна форма організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2 (49), 232-235. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.232-235.